

SÁMEDIGGI SÁMEDIGGE SAEMIEDIGKIE SAMETINGET

ČOAHKINGIRJI 2/94 - MEARRÁDUSAT siidu 1

Áigi: miessemánu 25. b. 1994 dii. 09.00-12.00 ja dii. 15.00 - 18.00
miessemánu 26. b. 1994 dii. 09.00-12.00 ja dii. 15.00 - 19.00
miessemánu 27. b. 1994 dii. 08.30-12.00 ja dii. 13.00 - 15.10

Báiki: Hotell Bjerkvik, Ráhka

Áirasat:

1. Olav M. Dikkanen	21. Geir Tommy Pedersen
2. Magnhild Mathisen	22. Sven Roald Nystø
3. Berit Ranveig I. Nilssen	23. Aage Pedersen
4. Steinar Pedersen	24. Margreta Páve Kristiansen
5. Marianne Balto Henriksen	25. Olav Andersen
6. Hartvik Hansen	26. Anders Oskal
7. Ragnhild Nystad	27. Inger-Ann Fossli
8. Egil Olli	28. Magne A. S. Huuva
9. John Henrik Eira	29. Per Solli
10. Ole Henrik Magga	30. Roger Pedersen
11. Heaika Skum	31. Ing-Lill Pavall
12. Inger Anne S. Gaup	32. Amund Eriksen
13. Peder Mathisen	33. Nils O. Nilsen
14. Alf Edvard Nystad	34. Jarle Jonassen
15. Jens Petter Olsen	35. Ásta Vangberg
16. Tore Bongo	36. Odd Kappfjell
17. Terje K. Haugen	37. Máret Guhttor
18. Ingar Eira	38. Johan Mikkel Sara
19. Mary Mikalsen Trollvik	39. Berit Johnskareng
20. Eilif O. Larsen	

Čuovvovaš áirasat ledje diedihhan ahte eai boađe:

- Áirras nr. 1 Olav Dikkanen
- Áirras nr. 13 Peder Mathisen
- Áirras nr. 33 Nils O. Nilsen
- Áirras nr. 36 Odd Kappfjell
- Áirras nr. 39 Berit Johnskareng

Čuovvovaš áirasat ožžo virgelobi:

- Áirras nr. 23 Aage Pedersen, dii. 17.00 rájes, 25.05.94
- Áirras nr. 29 Per Solli, dii. 17.50 rájes 26.05.94
- Áirras nr. 25 Olav Andersen, dii. 18.15 rájes 26.05.94 dii. 08.30 rádjái 27.05.94
- Áirras nr. 32 Amund Eriksen dii. 10.25 rájes 27.05.94

SÁMEDIGGI SÁMEDIGGE SAEMIEDIGKIE SAMETINGET
ČOAHKKINGIRJI 2/94 - MEARRÁDUSAT siidu 2

Áirras nr. 17 Terje K. Haugen dii. 12.35 rájes 27.05.94
Áirras nr. 28 Magne A. S. Huuva dii. 14.00 rájes 27.05.94

Čuovvovaš várrelahtut manne sajiidasaset:

Peder A. Persen, várreáirasa nr. 13 ovddas
Kjell-Arne Mathisen, várreáirasa nr. 33 ovddas. Manai sadjásis dii. 11.00 25.05.94
Einar Lifjell, várreáirasa nr. 36 ovddas
Birger Nymo, várreáirasa nr. 39 ovddas
Inger A. Skum, várreáirasa nr. 23 ovddas. Manai sadjásis dii. 17.30 25.05.94.

Áirasa nr. 1 várrelahtut ledje gohččojuvvon, muhto eai sáhtán boahtit.

- ÁŠŠI 14/94 OLLESČOAHKKIMA VUOĐDUDEAPMI**
- nammačuorvun, pearmišuvnnat, gohččojuvvon várrelahtut
- gohččuma ja áššelisttu dohkkeheapmi
- ÁŠŠI 15/94 SÁMEDIKKI ČOAHKKINORTNET**
- ÁŠŠI 16/94 SÁMEDIGGERÁĐI DIEDÁHUSA DOAIMMAS BIRRA, DÁS MAIDDÁI REFERÁHTAÁŠŠIT**
- ÁŠŠI 17/94 GAŽALDAGAT SÁMEDIGGERÁĐĐÁI ČOAHKKINORTNEGA § 26 MIELDE**
- ÁŠŠI 18 /94 OĐĐA ÁŠŠIID DIEDIHEAPMI**
- ÁŠŠI 19/94 MEAVKKI JA ALITČOHKA BÁHČINFEALTTAID OKTIIČADNAN - GULASKUDDAN**
- ÁŠŠI 20/94 SÁMI KULTURFOANDDA NJUOLGGADUSAT**
- ÁŠŠI 21/94 1992 BOAZODOALLODIEDÁHUS**
- ÁŠŠI 22/94 1994-95 BOAZODOALLOŠIEHTADUS**
- ÁŠŠI 23/94 1994 - 1997 SÁMEDIGGEPLÁNA**
- ÁŠŠI 24/94 NJUOLGGADUSAT MO JUOGADIT STÁHTALAŠ RUĐAID SÁMI DULKONBÁLBALUSSII JA GUOVTTGIELLALAŠVUHTII SÁMEGIELA HÁLDĐAŠANGUOVLLUS**
- ÁŠŠI 25/94 DAVVIRIIKKAID RÁĐĐI - LAHTTOVUOĐA OHCAN**

**ÁŠŠI 26/94 SÁMEDIKKI JOAVKKU ÁRVALUS SÁMEGIELA HÁRRÁI
JULEVSÁMEGIEL GUOVLLUS**

ÁŠŠI 27/94 TIBETA ÁLBMOGA DILLI

ÁŠŠI 14/94 OLLESČOAHKKIMA VUOĐDUDEAPMI

Čoahkkinjođihangoddi Egil Olli bokte rabai čoahkkima. Dahkkui nammačuorvun.

a) Gohččuma dohkkeheapmi

Mearrádus: Gohččun miessemánu 2. b. 1994 ovttajienalaččat dohkkehuvvon.

b) Áššelisttu dohkkeheapmi:

Mearrádus: Áššlistu mii čuovui gohččuma dohkkehuvvui ovttajienalaččat oktan čuovvovaš rievdadusain:

Ođđa ášši 27/94; Tibeta álbmoga dilli

ÁŠŠI 15/94 SÁMEDIKKI ČOAHKKINORTNET

Áššepáhpirat:

- Sámedikki čoahkkinortnet - mearriduvvon guovvamánu 8. b. 1994
- Rievdadus/lassi evttohusat Sámedikki čoahkkinortnegii joavkojođiheaddjis, Ingar Eira, Guovddášbellodaga Sámedikki joavku
- Rievdadus/lassi evttohusat Sámedikki čoahkkinortnegii joavkojođiheaddjis S.R. Nystø, NSR:a joavku
- Čoahkkinjođihangotti čoahkkingirji 29.04.94
- Sámedikki čoahkkinortnet - Sámedikki čoahkkinjođihangotti árvalus

Sámediggi dagai čuovvovaš mearrádusa:

Sámediggi mearrida čuovvovaš rievdadusaid/lasáhusaid Sámedikki 08.02.94 mannonaš čoahkkinortnegii:

§ 24 - Eavttuhusaid meannudeapmi

"... manjimustá dii. 16.00 ovddit beaivvi...".

§ 25 Ráđđádallamat

"... "..." Áššeovddideaddji dahje joavkku váldoságasteaddji sárdnunáigi ii sáhte leat badjel 15 minuvtta.

Áššeovddideaddji dahje joavkku váldoságasteaddji sáhtta lassin váldosáhkavuoro sártnut gitta 2 gearddi, vuosttas geardde gitta 10 minuvtta rádjái ja manjit geardde gitta 5 minuvtta rádjái.

Eará ságasteaddjit sáhttet sártnut 2 geardde seammá ášši meannudettiin, vuosttas heave gitta 10 minuvtta rádjái ja manjit geardde gitta 5 minuvtta rádjái..."

Ođđa nubbi ja goalmát lađas paragrafii 26:

Earát sáhttet bivdit sáni gažaldahkii. Sii ožžot sártnut gitta 3 minuvtta rádjái.

Sáhtta divvut evttohusaid gažaldagaid oktavuodas. Dát meannuduvvojit paragrafa 22 mielde.

Čuovvovaš rievdadus-árvalus Bargiidbellodaga Sámedikki joavkkus Per Solli bokte mearriduvvui sáddejuvvot čeahkkinjođihangodđái:

Paragrafii 23

Ávžžuhuvvo ahte Čeahkkinjođihangoddi go viidáseabbot árvoštallá čeahkkinortnega, geahčada vejolašvuoda mearridit norpmerejuvvon sártnunáiggi ovttaskas áššiid meannudeapmái ja ahte dát sártnunáigi juogaduvvo bellodatjoavkkuide/joavkkuide dan vuodul man ollu guđege joavkkus leat áirasat dikkis. Joavkkut juogadit dalle ieža dán sártnunáiggi.

Paragrafii 32, Ráđđádallamiid čállin beavdegirjái

Guoská ráđđádallamiid čeahkkingirjiid njuolggadusaide:

- Mearrádusbeavdegirjii galget leat jienastusa bohtosat.
- Ráđđádallanbeavdegirji galgá čuovvut mearrádusbeavdegirji

ÁŠŠI 16/94 SÁMEDIGGERÁĐI DIEĐÁHUSA DOAIMMAS BIRRA, DÁS MAIDDÁI REFERÁHTAÁŠŠIT

Sámedikki sadjásaš presideanta Ing-Lill Pavall ja presideanta Ole Henrik Magga čilgiiga ráđi doaimma birra. Ráđi dieđáhus váldui diehtun.

ÁŠŠI 17/94 GAŽALDAGAT SÁMEDIGGERÁĐĐÁI ČOAHKKINORTNEGA § 26 MIELDE

Čuovvovaš gažaldagat ovddiduvvojedje Sámedikki čeahkkinortnega paragrafa 26 vuodul ja vástiduvvojedje:

Gažaldat Sámijoavkkus-Samegruppa Hartvik Hansen bokte:

Guovdageainnu suohkana guovvamánu 1994 ráporttas oidno ahte suohkan geavata guovttegielatruđain masá 3 mill kruvnnu jahkásaččat suohkanbargiid bálkkáide.

Sámejoavku háliida danne diehtit ahte ovddida go 20% bálkásátus suohkanbargiide sámeziel gelbbolašvuoda suohkana hálddatusas. Lea go dát vejolaš njuolggadusaid vuodul maid Sámediggi dohkkehii guovvamánus 1992.

Jos Sámedikki presideanta leš dan oaivilis ahte dán láhkái geavatit guovttegielatruđaid, ovddida sámeziela almmolaš hálddatusain, dáhttu go presideanta bargat dan ovdii ahte juolluduvvojit eanet ruđat guovttegielat doaimmaide, vai guovllut gos sámeziella uhkiduvvo, eai šatta gillát go guovttegielatruđat juogaduvvojit.

Sámediggeráđi vástáduš Sámejoavkui. Hartvik Hansen:ii, guoská almmolaš guovttegielatvuodaruđaid geavaheapmái:

Sámediggeráđđi čujuha ahte Sámi giellaráđđái lea biddjon bargun hálddašit ruđaid sámi dulkabálvalusaide ja guovttegielalašvuhtii sámeziela hálddašanguovllus. Sámediggeráđi árvoštallama mielde lea giellaráđđi juogadan ruđaid njuolggadusaid ektui maid Sámediggi lea mearridan guovvamánus 1992. Sámedikki ollesčeahkkin lea 1993 jahkediđáhusa meannudeami oktavuodas, maiddái dovddahan ahte Sámi giellaráđi doaibma dávista Sámelága giellanjuolggadusaid áigumušaide.

Mii guoská guovttegielalašvuodaruđaid geavaheapmái bargiid bálkkáide, lea Sámediggeráđđi čujuhan árvoštallamis áššis 22/94, ahte ruđaid berrešii maiddái sáhttit geavahit bálkkáide. Jos gokčá eret vejolašvuoda geavahit ruđaid virggiid ruhtadeapmái, de dagaha dát dárbbasmeahtun váttisvuodaid gielddaid ja fylkagielddaid doaibmaláhčimiidda maiguin ovddidit sámeziela geavaheami almmolaš hálddatusain, Sámediggeráđi árvoštallama mielde.

Mii muđui guoská guovttegielalašvuodaruđaid olles rámmii, lea Sámediggi 1995 doaibmačállošis, evttohan ahte ásahuvvo poasta 1 miljunnain nannet sámeziela maiddái olggobealde hálddašanguovllu. Lassin lea Sámediggeráđđi njuolggadusevttohusas (ášši 22/94), rahpan ahte prošeaktaruđaid (čuokkis 7.4) sáhtta geavahit hálddašanguovllu olggobealde doaimmaide mat orrot dávisteamen Sámelága mihttomearrái. Oktiibuot sáhtta dát jáhkkimis váikkuhit dasa ahte guovllut gos sámeziella lea eambo áitojuvvon, eai šatta gillát guovttegielalašvuodaruđaid juogadeami oktavuodas.

Dasto áigu Sámediggeráđđi boahttevaš bušeahhtabarggus evttohit ahte guovttegielalašvuodaruđat lasihuvvojit viehka ollu, nu ahte gielddat ja fylkagielddat ožžot dárbbášlaš ekonomálaš eavttuid ollašuhttit dohkálaš sámi dulkabálvalusa ja muđui guovttegielalašvuoda barggu. Guorahallamat dárbbu ektui, mat Sámediggeráđis leat leamaš dán rádjái earret eará Kárášjoga ja Guovdageainnu suohkaniiguin, ovddiduvvojit dasto gielddalaš ja fylkagielddalaš orgánaiguin.

Áššis 22/94 oažžu Sámediggi muđui vejolašvuoda árvvoštallat njuolggadusaid, nu ahte dat buoremus vejolaš vuogi mielde gozihit sierralágan dárbbuid hálddašanguovllus.

Gažaldat Dáloniid Searvi Sámedikki joavkkus Heaika Skum bokte:

Borgemánu 1. b. rájes dán jagi galgá buot oahpahus vuodđokursadásis joatkkaskuvllain biddjot Reforbma 94 struktuvrra mielde. Vuodđokurssaid lohku lea mearriduvvon geahpeduvvot 100:s 13:ái. Earret eará dagaha dát ahte duodji vuodđokursa heaittihuvvo. Vuolláičáli bivddii odđajagimánus dán jagi ahte Reforbma 94 galggai gárvvistuvvot Sámedikki ollesčoahkkima meannudeapmái guovvamánus dán jagi. Ná ii dáhpáhuvvan, ja dainna go garrasit lean biehtahallan sáhtán konstateret ahte ášši ii veláge leat fievrividuvvon Sámedikki ollesčoahkkima áššelistui. Mu gažaldat Sámediggeráđđái lea dát:

Maid lea Sámediggeráđđi dahkan, ja maid áigu Sámediggeráđđi dahkat caggan dihte dan ahte Reforbma 94 ii geanohte sámi joatkkaoahpahusa?

Sámediggeráđi vástáduš Heaika Skum:ii, guoská reformmii 94:

Gažaldaga oktavuodas reformbma 94 ja váikkuhusat sámi beroštumiide, doalai Sámediggeráđđi čoahkkima Sámi joatkkaskuvllaid stivrrain ja Sámi oahpahusráđiin. Dán čoahkkimis leai ovttamielalašvuolta dan hárrái ahte Sámi oahpahusráđđi, maid Sámediggeráđđi lea nammadan ja mii lea áššedovdi ráđđi áššiin mat gusket sámi álbmoga oahpahussii ja ohppui, leai lunddolaš orgána buktit gulaskuddancealkámuša áššis. Nu čujuhage Sámediggeráđđi Sámi oahpahusráđi mearrádussii, áššis R 7/93, mii guoská Reforbmii 94. Mearrádusas daddjo earret eará:

"1. Vuoigatvuolta 3-jagáš joatkkaoahpahussii sámiide. Sápmelaš oahppiide ferte sihkarastit vuoigatvuolta oažžut sámegiela fágakretsii viidáseabbot, go sis lea leamaš dat vuodđokurssas.

2. Oahpahusfálaldagaid struktuvra.

Lea eahpaoiddolaš go duodji ja boazodoallu vuodđokursadásis "jávket" oahpposurggiide; eanadoallu/luonddugeavaheapmi ja duodji/estehtalaš fágat. Danin fertešii dáid kurssaid heivehit nu ahte fálaldat šaddá mávssolažžan sámi oahppiide. Oahpahusplánas ferte leat sadji nu ahte sámi kultuvra, giella ja servodateallin leat vuodđun dábálaš čuvgehussii dán dásis. Dasto ferte maddái boazodoalu heivehit

SÁMEDIGGI SÁMEDIGGE SAEMIEDIGKIE SAMETINGET

ČOAHKKINGIRJI 2/94 - MEARRÁDUSAT siidu 7

vuodđokursadássái nu go eanadoallu ja guolástus ja ovttá dásis dujiin leat fáldaldahkan VK1 dásis. Ii leat dohkálaš ahte boazodoallu VK1:s biddjo dasa mii gohčoduvvo eanadoallu, ja dasa ferte addit sierra saji dán dásis mas lea seamma árvo go eanadoalus. Boazodoallu ja duodji leat guovddáš fágat mii guoská sámi árbevieruid, máhtolašvuoda ja praktihkalaš dáidduid fievrredeapmái. Fáldaldatstruktuvrra ferte heivehit sámi geavaheaddjiid dárbbuide. Ávnnastanfága vuodđokursadásis ferte heivehit duodji fága ektui."

Go Reforpmá 94 meannuduvvui stuorradikkis, čujuhii lávdegoddi vuodđolága 110 a paragrafi ja celkkie earret eará: "Reforpmá ii galgga hehttet dan positiivvalaš ovdáneami mii dáhpáhuvvá sámi joatkkaskuvllain buoremusat ávkin sámi nuoraide. Boazodoalu ja duodji fáldaldagaide ferte danin ain addit iešrádálaš ovdánavjolašvuodaide main vuolggasadjii lea sámi servodagas "(Árv. O. nr. 80 (1992-93) s. 9). Gielakomitea árvalusas, Norgga sámedipolitiikka (Árv. S nr. 116 1993-94) deattuhii komitea fas ahte ferte deattuhit: "ahte sámi oahppiin lea vejolašvuotta ohppui ja linjáválljemiidda mat leat heivehuvvon sámi kultuvrii ja ealáhusaide."

Sámediggeráđđi vuordá ahte Departemeanta fágaplánaid ráhkadeami oktavuodas vuhtiiváldá dáid mearkkašumiid komiteas. Sámediggeráđđi deattuha ahte fágat duodji ja boazodoallu leat sierra fágat VK1 ja VK2 dásis. Beroškeahtá dás oaidná Sámediggeráđđi ahte Reforpmas 94 sáhttet leat negatiivvalaš váikkuhusat oahpahussii sámi joatkkaskuvllain, ja áigu ovttasráđiid Sámi oahpahusráđiin čuovvut dárkilit mielde ahte fágaplánat heivehuvvojit sámi kultuvrii.

ÁŠŠI 18 /94 OĐĐA ÁŠŠIID DIEĐIHEAPMI

Čuovvovaš ođđa áššit mearriduvvojedje sáddejuvvot Sámediggeráđđái meannudeapmái:

1. Ášši ovddidii áirras Hartvik Hansen:

DAVVIRIIKKAID SÁMI SKUVLAČIELGGADUS

Sámediggi gávnaha riektan bajábealde namuhuvvoma ektui, ja dan áigumuša ektui ahte ráhkadit skuvlla mii vuhtiiváldá mánáid kultuvrralaš duogáža ja dan servodaga masa háliidit bajásgeassit ja oahpahit mánáid, ahte vuđolaččat ođđasit árvoštallat otnáš skuvlla sisdoalu. Dahkko álgga ráhkadit sierra sámi skuvlačielggadusa. Ulbmilin ferte leat ráhkadit skuvlla mii juohke láhkái vuhtiiváldá daid dárbbuid sámi servodagas leat, ja daid mihtomeriid maid sámi eiseválddit hábmejit skuvlii ja oahpahusvuogádahkii. Dán oktavuodas ferte maiddái muittus atnit sámi oktasaš, davviriikkalaš perspektiivva. Diehtit earret eará raporta birra maid muhtun suomasámi dutki Ohcejogas lea ráhkadan Deanu skuvlaeiseválddiide dainna ulbmilin ahte gávdnat vuodu ráhkadit skuvlla rádjaguvlui gos riikarájít eai heađuš oktasaš čovdosiid.

SÁMEDIGGI SÁMEDIGGE SAEMIEDIGKIE SAMETINGET
ČOAHKKINGIRJI 2/94 - MEARRÁDUSAT siidu 8

Sámedikki mielas lea hirbmat miellagiddevaš ja mávssolaš go eanjil gielddat čájehit sihke dáiddu ja dáhtu jurddašit ođđa vugiid.

Golmma davimuš riikka Sámedikkít berrejit sáhttit ovttas bargat sámi skuvlačielggadusa hárrái.

Sámejoavku bivdá Sámediggeráđi árvvoštallat dán ja váldit oktavuoda Suoma Sámi Parlameanttain ja Ruota Sámedikkiin.

2. ášši ovddidii áirras Ásta Vangberg:

Evttohus viiddit guovllu mii guoská guovttegielalašvuoda ja dulkabálvalusaid ruđaid juogadeapmái.

3. ášši ovddidii áirras Hartvik Hansen:

EVTTOHUS SÁMI BORASPIRELÁVDEGOTTI HÁRRÁI

Ain gávdnojit boraspiret mat lunddolaččat gullet guvlui. Lea dárbu suodjalit dáid šlájaid dakkáraš vuogi mielde ahte bissot, muhto dát eai galgga uhkidit báikkálaš álbmoga ja vuodđoealáhusaid viežžamis ealáhusa seamma sajiin.

Boraspirevaháigiid buhtadusortnegiid ferte ođasmahttit, ja dan láhkái ahte buot vuodđoealáhusaide gusket seamma láhkái. Sámediggi ferte farggamusat nammadit boraspirelávdegotti man mandáhtan lea buktit konkrehta evttohusaid mo hálddašit ja árvvoštallat buhtadusortnegiid vuodđoealáhusaid várás ja rievdadit dárbbu mielde lánka-ásahusaid.

Sámejoavku bivdá Sámediggeráđi árvvoštallat evttohusa ja váldit oktavuoda guovddáš eiseválddiiguin ollašuttin dihte dán.

Čuovvovaš ođđa ášši mearriduvvui meannuduvvot dán čoahkkimis áššin 27/94:

4. ášši ovddidii áirras Johan M. Sara:

TIBEHTA ÁLBMOGA DILLI

Sámediggi doarju Tibehta álbmoga vuodđovuogitvuoda, ON-id prinsihpaid mielde álbmogiid iešmearridanvuogitvuoda hárrái, beassat mearridit iežas boahtteáiggi.

Tibehta lea odne vuollástuvvon (okkuperejuvvon) riika. Kiinná vuollástus (okkupašuvdna) lea gaskariikalaš rievtti ja nášuvnnaid rektisihkarvuoda rihkkun. Sámediggi váidala garrasit go Kiinná eiseválddit duožásii rihkkot tibehtalaččaid

SÁMEDIGGI SÁMEDIGGE SAEMIEDIGKIE SAMETINGET
ČOAHKKINGIRJI 2/94 - MEARRÁDUSAT siidu 9

olmmošvuoigatvuođaid. Čujohit dasa ahte Kiinná politihkka Tibehta ektui lea ea.ea. dagahan dáid vuođđovuoigatvuođaid rihkkumiid tibehtalaččaid hárrái:

- 1,2 mill. olbmo goddon vuollástusa rájes.
- Nissonat bákkus steriliserejuvvon.
- Olbmot geat moitet vuollástusválddi, doarrádallojuvvojit ja biddjojít giddagassii.
- Kiinná olbmot bohtet valvin Tibehtii, ja leat dahkamin tibehtalaččaid unnitálbmogin iežaset riikkas.
- Tibehtalaččat vealahuvvojít bargo- ja orrunvejolašvuođaid oktavuodas.
- Dušše muhtun oassi mánáin ožžot vuođđoskuvlaoahpahusa, ja oahpahus lea ollásit lágiduvvon kiinnálaš eavttuid mielde.
- Oskku doaimmat leat gildojuvvon.
- Tibehta kultuvra ja giella leat deddojuvvon ja jávkaduvvomin. Kiinnálaš giella ja kultuvra váikkuhit hui garrasit oahpahusvuogádaga bokte.
- Tibehta luonddu riggodagat billistuvvojít go ea.ea. 40 % vuovddis lea čullojuvvon, ja go stuorra čáhcerávdnje- ja minerálarogganprošeavattat leat biddjon johtui Kiinái ávkin.
- Tibehta alla eatnamat geavahuvvojít atomnuoskkidemiid rádijat.

Dieđuid vuođul mat leat biddjon ovdan iešguđet gaskariikalaš forain, manjimuš máilmmi parlamentarikkáriid konfereanssas Indias, njukčamánu 18. - 20. beivviid 1994, gos sihke Stuorradiggi ja Sámediggi lei ovddastuvvon, oaidná Sámediggi ahte Kiinná vuollástus Tibehtas lea šaddamin álbmotgoddimin.

Sámediggi vuosttilda Kiinná vuollástusa ja gáibida ahte galgá loahpahuuvvot dallánaga, ja ahte Tibehta álbmot galgá oažžut eatnamis ja fridjavuođas ruovttoluotta. Mii gáibidit ahte politihkalaš fánngat luitojuvvojít luovusin, ja ahte olgoriikkaid delegašuvnnat galget beassat johtit fridja ja gildosiid haga Tibehtas.

Sámediggi doarju Bassi Dalai Lama Tibehta álbmoga vuoiggalaš jodíheaddjin, ja su ráfálaš doarruma fridja ja iešmearrideaddji Tibehta ovddas. Kiinná eiseválddit fertejit, almmá bidjamis eavttuid ovdagihtii, álgit šiehtadit Bassi Dalai Lamain ja su eksiilaráđđehusain gávdan dihte jodánis čovdosiid. Sámediggi doarju julggaštusa ja doaibmaplána mat ráhkaduvvojedje New Dehli, Indias, 1994 njukčamánu, doarjian Tibehta álbmoga doarrumiii fridjavuođa ja iešmearrideami ovddas, ja mii ávžžuhit buot olbmuide máilmmis geat ráfi ráhkistit, bargat dan ala ahte ođđasit ásahit Tibehta álbmoga čielga vuoigatvuođa fridjavuhtii ja ieš beassat mearridit.

ÁŠŠI 19/94 MEAVKKI JA ALITČOHKA BÁHČINFEALTTAID OKTIIČADNAN - GULASKUDDAN

Áššebáhpirat:

SÁMEDIGGI SÁMEDIGGE SAEMIEDIGKIE SAMETINGET

ČOAHKINGIRJI 2/94 - MEARRÁDUSAT siidu 10

- NILF-a ođđajagimánu 31. b. 1994 čálus eanadoalloeatnamiid hárrái militeara áigumušaide
- Forsvarets bygningstjeneste (FTB) 1992 golggotmánu gulaskuddančálus
- Sámediggeráđi mearrádus áššis 34/93
- FTB-a 25.02.94 reive - lassigulaskuddan
- Sámedikki mearrádus áššis 7/90
- FTB-a 30.10.92 reive
- FTB-a 22.09.92 reive
- FTB-a 23.03.94 reive

Sámediggl dagai čuovvovaš mearrádusa:

Sámediggi čujuha ovdalis reivvestallamii dán ášši hárrái.

Áššemeannudeapmi Sámedikki oktavuodas

Sisrievttelaš njuolggadusaide lassin lea Stáhta moanaid álbmotrievttálaš mearrádusaid oktavuodas váldán badjelasas geatnegasvuodaid mat mearridit sápmelaččaide váikkuheami Norgga stivrejumis.

Okta dain mearrádusain mat mearridit stáhta ráđđádallangeatnegasvuoda lea ILO-konvenšuvdna nr. 169 eamiálbmogiid ja čearddalaš álbmogiid hárrái iešmearrideaddji riikkain, artihkkal 6.1. Dán mearrádusa mielde lea Ráđđehusas geatnegasvuodta ásahit "*heivvolaš ortnegiid*" doaimmahit ráđđádallangeatnegasvuoda nu ahte eamiálbmogat álkkit besset oainnuideaset ovddidit.

Konvenšuvdna mearrida maid ahte ráđđádallamat mat galget dahkkot galget "*dáhpáhuvvat buriid vieruid mielde, dakkár hámis mii heive dilálašvuodaide ja dainna mielain ahte joksojuvvo ovttamielalášvuodta dahje dohkkeheapmi evttohuvvon doaimmabijuid hárrái*" (art. 6.2).

Sámediggi bidjá vuodđun ahte go ráđđádallan galgá dáhpáhuvvat "*dakkár hámis mii heive dilálašvuodaide*", de lea lunddolaš ovttaskas ášši árvvoštallat konkrehtalaččat. Muhtun áššiin sáhtá leat lunddolaš ahte Sámediggi biddjo seamma dássái go earáge gulaskuddanáhusat. Eará áššiin main leat eambo duodalaš váikkuhusat sámi servodahkii, ferte Sámediggái sámi bajimuš orgánan, addot erenoamáš sadji vai sápmelaččaid váikkuhus stivrejumis šaddá dohkálažžan ja soahpá álbmotrievttálaš geatnegasvuodaide. Dát lea áššemeannudeapmi maid ea.ea. Eanadoalodepartemeanta bidjá vuodđun.

Dát ášši lea hui deatálaš áššáiiguoski guovllu sámi kultuvrii. Áššemeannudeami árat dásis bođii ovdan ahte báhčinfelтта vejolaš oktiičatnan ja viiddideapmi sáhtá dagahit viehka ollu vahagiid guovllu boazosápmelaččaide.

SÁMEDIGGI SÁMEDIGGE SAEMIEDIGKIE SAMETINGET

ČOAHKKINGIRJI 2/94 - MEARRÁDUSAT siidu 11

Bajábealde namuhuvvon dilálašvuodát mearkašit ahte FBT-s dán áššis lei geatnegasvuohta čuovvolit Sámediggeráđi mearrádusa áššis R 34/93:

"Sámediggi dáhttu alcces ovddiduvvot buot gulaskuddancealkámušaid mat áššis leat ovdal go Sámediggi-buktá cealkámuša. Seammás Sámediggi dáhttu beassat geahčadit guovllu, áinnas bievlan".

Easka njukčamánu 23. b. 1994 reivves, maŋŋá ollu ohcalemiid, FBT vástidii Sámediggeráđi mearrádusa. FBT čállá ea.ea. reivvestis:

"Váikkuhusčielggadusaššiin galget buot gulaskuddanásahusat, maiddái Sámediggi, seamma dásis go gielddaid ja fylkkagielddaid álbmotválljen orgánat, buktit cealkámušaid seamma dásis".

Sámedikki oainnu mielde ii leat FBT dáikko bokte dušše rihkkon buori hálddašvieru njuolggadusaid, muhto maiddái čájehan ahte ii beroš álbmotrievttálaš mearrádusain mat galget váfistit ahte sápmelaččaid beroštumit vuhtiiváldojuvvojit dohkálaččat.

Vaikko vel FBT dáikko bokte leage guora geahččan Sámediggeráđi mearrádusa, de lea Sámediggeráđi mielas riehta dál buktit gaskaboddosaš cealkámuša. Sámediggi áigu buktit loahpalaš gulaskuddancealkámuša go Sámediggeráđi mearrádus áššis ollašuhtho.

Dát gaskaboddosaš gulaskuddancealkámuš lea huksejuvvon 1992 guovvamánu gulaskuddančállosa ala ja 31.01.94 váikkuhusčielggadusa ala eanadoalloberoštumiid hárrái, ja muhtun gulaskuddancealkámušaid ala maid Sámediggi ieš lea bivdán oažžut.

Muhtun áššáiguoski álbmotrievttálaš mearrádusat doaimmaid oktavuodas sápmelaččaid guovdu

Álbmotriekti bidjá čielga ráddjemiid doaimmaid oktavuodas sámi álbmoga guovdu. Okta dain mearrádusain mat ráddjejit stáhta friidjavuođa dahkat maid háliida dán oktavuodas, lea ON-konvenšuvnna artihkkal 27 sivila ja politihkalaš vuoigatvuodaid hárrái. Jorgaluvvon hámis lea mearrádusa ná:

"Stáhtain gos leat čearddalaš, oskkolaš dahje gielalaš minotitehtat, eai galgga sii geat gullet dákkár minoritehtaide, sin joavkku eará miellahtuiguin, massit vuoigatvuoda kultuvrraset divššodit, oskkuset dovddastit dahje bálvalit, dahje gielaset geavahit".

Dohkkehuvvon dulkoma mielde, gos maiddái ulbmilárvoštallan ja beaktivuoda prinsihpat leat vuodđun, ii guoskka mearrádus dušše vuoigalaš kultuvrii. Lea dábalaš oaidnu ahte mearrádus galgá váfistit maiddái kultuvrra materiálalaš eavttuid ja sámi kultuvrra dakkár beliid mat sáhttet áddejuvvot sierranas materiálalaš kultuvran. Mearrádus lea nu maiddái hehttehussan duohta doaimmaide minoritehta guovdu.

SÁMEDIGGI SÁMEDIGGE SAEMIEDIGKIE SAMETINGET

ČOAHKKINGIRJI 2/94 - MEARRÁDUSAT siidu 12

Árvvoštalladettiin ovddastago doaibma álbmotrievtti rihkkuma, ferte doaimma váikkuhusa ollislaš árvvoštallan kultuvrra dikšumii leat deatáleamus. Árvvoštalladettiin leatgo álbmotrievttálaš rihkkumat dahkkon, lea maid dárbu árvvoštallat ovdeš doaimmaid.

Maiddá ILO-konvenšuvnnas nr. 169 eamiálbmogiid ja čearddalaš álbmogiid hárrái iešmearrideaddji riikkain leat mearrádusat mat sáhttet geavahuvvot luonddu doaimmaid oktavuodas sámi álbmoga guovdu. Konvenšuvdna deattuha eamiálbmoga vuoigatvuođa seailudit ja ovdánahttit kultuvrras. Dát oidno ea.ea. artihkkal 5:s a) čuoggás gos daddjo ahte galgá:

"dovddastit ja gáhttet dáid álbmogiid sosiála, kultuvrralaš, oskui guoskevaš ja vuoigatvuođalaš árvvuid ja vieruid, ja váldit duođas vuhtii daid váttuid mat sin joavkun ja ovttaskas olmmožin deaivdit".

Maiddá eamiálbmoga sávaldat ieš beassat mearridit ovdáneami vuhtto čielgasit konvenšuvnnas. Artihkkal 7 mielde galgá eamiálbmot

"nu guhkás go vejolaš jođihit iežaset ekonomálaš, sosiála ja kultuvrralaš ovdáneami".

Dát mearrádus sihkkarastá nu sápmelaččaid iešmearridanvuoigatvuođa áššiin mat gusket sámi servodaga ovdaneapmái.

Dáid oppalaš mearrádusaid mielde ferte danin Sámedikki mearrádus dán áššis, gos sámi beroštumiin lea guovddáš mearkkašupmi, leat deatáleamus.

Lassin oppalaš mearrádusaide leat ILO-konvenšuvnnas maid mearrádusat mat galget sihkkarastit eatnamiid. ILO-konvenšuvnna artihkkal 13:s lea oppalaš mearrádus mii dadjá ahte galgá árvvus adnojuvvot dat erenoamáš mearkkašupmi mii eamiálbmogiid eatnamiin lea sin kultuvrii ja vuoigatvuođalaš árvvuide.

Maiddá artihkkal 14 guoskkaha dán ášši. Artihkkal 14.2 čuodjá ná:

"Ráđdehusat galget bastit meroštallat eatnamiid mat árbevieru mielde leat dáid álbmogiid hálddahus ja dáhkídit beaktilis suodjaleami sin oamastan- ja ássanvuoigatvuhtii".

Ollislaččat mielddisbuktet muhtumat dáin áššáiguoski mearrádusain sápmelaččaid eatnamiid birra maiddá ahte lea duohta lohpi dáid eatnamiid geavahit mii galgá sihkkarastot.

Váikkuhusat boazodollui

Sámedikki prinsihpalaš vuolggasadji lea ahte ferte leat viehka várrugas luonddu

SÁMEDIGGI SÁMEDIGGE SAEMIEDIGKIE SAMETINGET

ČOAHKKINGIRJI 2/94 - MEARRÁDUSAT siidu 13

riggodagaid lihkahallamis. Sámediggi lea moanaid áššiin mat gusket boazodollui deattuhan ahte boazodoalu eatnamat fertejit buorebut sihkkarastot eará geavaheami vuostá mii hehte boazodoalu dahje dahje viehka muddui hehte jearggalaš doaimma. Sámediggi lea duhtavaš go Ráđđehus ea.ea. Sd.dieđáhusas nr. 28(1991-92) nana bissovaš boazodoalu birra dán áššis doarju Sámedikki oainnu, ja stuorradiggedieđáhusas deattuha Ráđđehus ahte boazodoalu materiálalaš vuoddu ferte sihkkarastot. Namuhuvvon stuorradiggedieđáhusas dadjá Ráđđehus ea.ea. ahte:

"Ráđđehus áigu maiddá deattuhit ahte luonddubiras ja resursavuoddu fertejit oažžut dárbbalaš suodjalami".

Čielggadusa vuodul mii lea geahčadan váikkuhusaid boazodollui, konkluderejuvvo ahte báhčinfelhtaid oktiičatnan ja viiddideapmi váikkuhit viehka muddui boazodollui.

Sámedikki mielas leat gulaskuddančállosa čujuhuvvon váikkuhusat boazodollui nu duođalaččat ahte juo dainna vuoduin ii sáhte dohkkehit ahte prošeakta čadahuvvo.

Sámediggi oaidná ahte mánga gulaskuddama árvvoštallet doaimma váikkuhusaid boazodollui duođalažžabun go 1992 golggotmánu gulaskuddančállosa konklusuvnnat. Eanadoalladepartemeanta konkludere ea.ea. dainna ahte suodjalusa plánat eai sáhte dohkkehuvvot jos johttingažaldat ii čovdojuvvo dohkálaččat.

Meavkki boazodoalloguovllu gulaskuddancealkámušas konkluderejuvvo dainna ahte FBT 1992 golggotmánu gulaskuddancealkámušas lea duššin dahkan váhágiid boazodollui.

Maiddá Sámediggi bidjá vuodđun ahte gulaskuddančálus ii atte doarvai duohta gova váikkuhusain boazodollui. Sámediggi bidjá vuodđun ahte váikkuhusaid eanet ollislaš árvvoštallan boazodoalu hárrái várra livčče sáhtán čájehit vel garrasit váikkuhusaid boazodollui go mo 1992 gulaskuddančálus konkludere. Mievkki boazodoalloguovllu gulaskuddancealkámuš dán hárrái orru leamen vuogas:

"FBT govvida vahágiid boazodollui čilgedettiin ášši nu ahte dás dušše lea sáhka oažžut buhtadusa massojuvvon guohtoneatnama ovddas. Sii čiegadit dan duohtavuodda ahte boazodoallu lea ovddežis šaddan gillát nu stuorra vahágiid ahte guohtondilálašvuolta lea roassu lágán. Lassin dasa buktá suodjalusa lassánan doaimma, erenoamážit oktiičatnanguovlluin, stuorra doaimmaváttisvuodaid boazodollui".

Lea maid čielga heittovuolta váikkuhusčielggadusas ahte gulaskuddanrápporta ii leat árvvoštallan váikkuhusaid boazodollui olggobealde Meavkki/Alitčohka plánaguovllu. Nu livčče galgan dahkkon danin go 1992 golggotmánu gulaskuddancealkámušas daddjo ahte rekvisišuvdna maiddá boahhteáiggis šaddá leat dárbbalaš.

Sámediggi lea ovdal nannen ahte váldomihttomearrin lea sihkkarastit boazodollui areálaid ja vuogatvuodaid. Buorre produktivitehta ja dienasnávcca eaktun lea dat, ahte

SÁMEDIGGI SÁMEDIGGE SAEMIEDIGKIE SAMETINGET

ČOAHKINGIRJI 2/94 - MEARRÁDUSAT siidu 14

ealáhus gáhttejuvvo ja dat vuoigatvuodát dohkkehuvvojit mat leat áibbas dárbbaslaččat ealáhussii. Lihkahallamat ja doaibma sierrálágan surggiin ođđaáiggis leat bidjan viehka stuorra hehttehusaid oažžut ealáhusa gánnáhahttin. Eará doaimmat maid leat atnán juogo eambo servodatávkkálažžan dahje dárbbaslažžan, leat hehtten boazodoalu iežas organiseremis iežas ealáhusa nugo dat millosepmosit livččii áigon.

Lassin dasa ahte boazodoallu lea ealáhuslaš doaibma, de lea das álohii leamaš deatálaš sadii kulturguoddin. Boazodoalu dilli kulturguoddin lea nu deatálaš ahte jos ealáhus headuštuvvo, de čuohcá dat sámi kulturservodahkii nu gielalaččat go identitehta dáfus. Sihkkarastit materialaš vuodu-lea buoremus eaktu mainna sáhttit gáhttet kultuvrra.

Suodjalusa plánat oktiičaskit Meavkki ja Alitčohka báhčinfalldaid váikkuhit danin negatiivvalaččat servodahkii, sosialalaččat ja kultuvrralaččat guovllu sámi álbmogii. Dát riekkisváikkuhusat eai leat čielggaduvvon eaige leat dohkálaččat vuhtiiváldojuvvon Suodjalusa plánain.

Sámediggi gáibida ahte Suodjalusdepartemeanta heittiha prošeaktaplánaid, ja vuordá ahte departemeanta bidjá vuodđun Sámedikki ja eará gulaskuddamiid mearkkašumiid das ahte duohta váikkuhusat boazodollui leat ollu duodaleabbut go das mo 1992 golggotmánu gulaskuddanrápporta konkludere.

Váikkuhusat sámi kulturmuittuide

Sámi kulturmuittosuodjalus, Tromssa Musea, lea registreren ja árvoštallan sámi kulturmuittuid. Lea čájehuvvon ahte dán guovllus leat ollu sámi kulturmuittut, gos leat leamaš ollu sámi doaimmat guhkes áiggi. Eanaš sámi kulturmuittut leat vuolán boazonomadismmas, muhto muhtumat leat maid vuolán bivdokultuvrras.

Sámi kulturmuittosuodjalusa rápporta konkludere dainna lágiin ahte vuosttilda oktiicatnanfeallda ásaheami ja viiddideami nuortadavás.

Sámi kulturmuittosuodjalusa konklusuvnnaid vuodul gáibida Sámediggi ahte plánat báhčinfalldat oktiicatnama ja viiddideami hárrái heittihuvvojit. Sámediggi háliida garrasit čujuhit eatnat gávdnon sámi kulturmuittuid árvui, ja ahte iskkademiid vuodul mat leat dahkon várra leat ain eambo sámi kulturmuittut dán guovllus. Sámediggi čujuha maid dasa ahte stuorra oassi otná báhčinfalldas lea buorre muddui billistuvvon, ja ahte eará guovlluidd kulturmuittuin dalle lea stuorra suodjalanárvu.

Konklusuvdna

Sámediggi gáibida ahte Suodjalusdepartemeanta heittiha Meavkki ja Alitčohka báhčinfalldat oktiicatnama ja viiddideami plánaid.

SÁMEDIGGI SÁMEDIGGE SAEMIEDIGKIE SAMETINGET

ČOAHKINGIRJI 2/94 - MEARRÁDUSAT siidu 15

Sámediggi čujuha dasa ahte sápmelaččaide, álbmotrievttálaš geatnegasvuodaid bokte maid stáhta lea badjelasas váldán, lea sihkkaraston iešmearridanvuoigatvuođa sámi servodaga ovdáneami oktavuodas. Danin ferte dán áššis biddjot vealtakeahtes deaddu Sámedikki mearrádussii.

Sámedikki oainnu mielde lea dasto čielggas ahte plánaid čadaheapmi čielgasit rihkošii álbmotrievttálaš mearrádusaid mat galget sihkkarastit sápmelaččaide duohta lobi geavahit eatnamiid. Báhčinfalтта oktiičatnan ja viiddideapmi váikkuhivčče hui garrasit boazodollui, ja lea duohta ballu ahte guovllu boazodoallu ferte heahtihuvvot. Dát ~~buvttášii fas negatiivvalas váikkuhusaid guovllu sámi kultuvrii ja servodateallimii.~~

Sámediggi vuordá ahte Suodjalusdepartemeanta bidjá vuodđun Sámedikki ja eará gulaskuddamiid mearkkašumiid mat dadjet ahte duohta váikkuhusat boazodollui leat ollu duodaleabbut go mo 1992 golggotmánu gulaskuddanrápporta konkludere.

Sámediggi čujuha Sámi kulturmuitosuodjalusa konklusuvnnaide ja deattuha guovllu ollu kulturmuittuid árvvu, ja ahte iskkademiid vuodul mat leat dahkkon sáhtta dadjat ahte várra leat ain eambo kulturmuittut dán guovllus.

Sámediggi čujuha maid dasa ahte stuorra oassi otná báhčinfalttas lea buorre muddui billistuvvon, ja ahte eará guovlluid kulturmuittuin danin lea stuorra suodjalanárvu. Ja Sámediggi čujuha maidái dan duohtavuhtii ahte áiggis goas ii oro leamen sihkkarvuodapolitihkalaččat dárbu lasihit suodjalusa doaimmaid váldedássedeattu dihte, vuordá Sámediggi ahte ealáhuspolitihkalaš beroštumit eamiálbmogii buorin biddjojit ovddabeallái sihkkarvuodapolitihkalaš beliid.

Sámediggi áigu buktit loahpalaš cealkámuša áššái go Sámediggeráđi mearrádus áššis R 34/93 lea ollašuvvon, ja go Sámediggi lea ožžon čielggaduscállošiid mat áššis leat.

SAK 20/94 SÁMI KULTURFOANDDA NJUOLGGADUSAT

Áššebáhpirat

- Sámi kulturráđi 15.02.94 gulaskuddancealkámuš
- KAD-a 02.03.94 reive
- Bágo os-a 21.03.94 gulaskuddancealkámuš
- NBR-a 18.02.94 gulaskuddancealkámuš
- Davvi Girji os-a 15.02.94 gulaskuddancealkámuš
- Sámi Girječálliid Searvvi 26.02.94 gulaskuddancealkámuš
- Kulturráđi hálddahusa 11.03.94 gulaskuddancealkámuš

Sámediggi dagai čuovvovaš mearrádusa:

Sámediggi mearridii čuovvovaš láhka-ásahusaid Sámi kulturfondii:

SÁMI KULTURFOANDDA LÁHKA-ÁSAHUSAT

Mearriduvvon Sámedikkis

§ 1 Sámi kulturfoanda

Sámi kulturfondii gullet:

- a) juolludusat stáhtabušehtas
- b) boadut beaivválaš doaimmas

§ 2 Ulbmil

Sámi kulturfoandda ulbmil lea ovddidit doaimmaid sámi kultuvrra várás, ja movttiidahttit sámi kulturdoaimmaid sámi álbmoga várás.

§ 3 Stivra - Sámi kulturráđđi

Sámi kulturfoandda stivra lea Sámi kulturráđđi ja das leat 7 lahtu peršuvnnalaš várrelahtuiguin. Sámediggi nammada stivrra 4 jahkái hávil. Stivrii ii sáhte nammadit Sámediggeráđi lahtuid.

Stivra mearrida doarjjaáššiid foandda ruđain.

Stivra lea mearridanválddálaš go uhccimusat njeallje lahtu leat bohtán.

Stivra sáhtta juohke earjil áššis mearridit eavttuid doarjagiidda.

Stivra buktá jahkásaččat dieđáhusa foandda doaimma birra Sámediggái.

§ 4 Sámediggi

Sámediggi mearrida oppalaš njuolggadusaid fondii.

Sámediggeráđđi bearráigeahčá foandda beaivválaš doaimmaid ja ahte dát dávistit mearriduvvon láhka-ásahusaide ja njuolggadusaide. Muđui sáhtta Sámediggi guorahallat buot áššiid mat gusket foandda beaivválaš doaimmaide.

Sámediggi meannuda foandda jahkediđáhusa ja buktá mearkkašumiid foandda doibmii iežas jahkediđáhusas.

§ 5 Hálddahus

Stivrra hálddahus jođiha foandda beaivválaš doaimma, gárvvista áššiid mat biddjojit stivra ovdii ja johtuibidjá stivrra mearrádusaid.

Stivrra hálddahusas lea vuoigatvuohta bidjat árvalusaid stivrii.

SÁMEDIGGI SÁMEDIGGE SAEMIEDIGKIE SAMETINGET
ČOAHKKINGIRJI 2/94 - MEARRÁDUSAT siidu 17

§ 6 Fápmudus

Stivra sáhtta fápmudit mearridanválddi hálddahusa jodiheaddjai.

Fápmudusnjuolggadusat maid Sámi kulturráđđi mearrida-sáddejuvvojit Sámediggái diehtun.

§ 7 Váikkuhangaskaoamit

Foandda váikkuhangaskaoamit geavahuvvojit addit doarjaga maiguin ovddidit sámi kultuvrra, ja movttiidahtit kulturdoaimmaid sámi álbmoga várás. Maiddái sámit geat leat massán gielaset, bohtet dán ortnega vuollái.

§ 8 Váidalanvuoigatvuohta ja vuodustusgeatnegasvuohta

Hálddahuslága njuolggadusat geavahuvvojit go áššit meannuduvvojit dáid lánka-ásahusaid mielde. Dát mearkkaša ea.ea. ahte hálddahuslága njuolggadusat vuodustusa hárrái geavahuvvojit earjilmearrádusaid dagadettiin.

Earjilmearrádusaid, mat leat mearriduvvon dáid lánka-ásahusaid mielde sáhtta váidalit Sámediggeráđđái.

Váidalus ovddiduvvo Sámi kulturráđđái.

§ 9 Máksin

Beali doarjagis sáhtta máksit go prošeakta lea boahtán johtui. Loahppa máksojuvvo go lea sáddejuvvon raporta prošeavtta ollašuhttima hárrái, ja rehketoallogeahčastat. Eará eavttuid sáhtta bidjat ruđaid máksimii gokko nu orru leamen ulbmálaš dahkat.

§ 10 Ruovttoluotta máksin

Doarjaga sáhtta gáibidit máksot ruovttoluotta jos juolludus lea geavahuvvon eará ulbmiliidda go eaktuduvvon.

Ruovttoluottamáksima gáibádusa sáhtta geahpedit gorálaččat.

§ 11 Jávohisvuođa geatnegasvuohta

Hálddahuslága mearrádusat jávohisvuođa geatnegasvuođa hárrái guoská juohkehažžii gii meannuda áššiid dáid lánka-ásahusaid mielde.

§ 12 Lánka-ásahusaid rievdadusat

Sámediggi sáhtta dievasmahtit ja rievdadit lánka-ásahusaid. Jos lánka-ásahusat rievdaduvvojit j.e., de sáddejuvvojit dat departementii diehtun.

§ 13 Revišuvdna

SÁMEDIGGI SÁMEDIGGE SAEMIEDIGKIE SAMETINGET
ČOAHKINGIRJI 2/94 - MEARRÁDUSAT siidu 18

Foandda rehketoalu revidere Riikarevišuvdna.

§ 14 Fápmuiboahhtin

Dát láhka-ásahusat bohtet fápmui go Sámedikki presideanta dan mearrida.

ÁŠŠI 21/94 1992 BOAZODOALLODIEĐÁHUS

Áššebáhpirat:

- Reive 18.01.94 Boazodoallohálldahusas
- 1992 boazodoalldieđáhus
- Boazodoalloealáhusa ollislaš rehketoallu, 1992 rehketoallu ja 1993 bušeahhta

Sámediggi dagai čuovvovaš mearrádusa:

1992 Boazodoalldieđáhus lea boazodoallostivrra vuosttaš jahkedieđáhus manjá go Stuorradiggedieđáhus nr. 28 (1991-92) Nana bissovaš boazodoallu meannuduvvui Stuorradikkis. Dát mearkkaša ahte dieđáhus hui ollu guorahallá boazodoallopoltiikka nuppástuhttima stuorradiggedieđáhusa ektui.

Dát jahkedieđáhus boazodoallostivrras addá buori gova boazodoallohálldahusa barggus boazodoallojagis 1992-93. Dieđáhusas vuhtto eiseválddiid boazodoallopoltiikka nuppástuhttin Stuorradiggedieđáhusa nr. 28 (1991-92), Nana bissovaš boazodoallu olis. Sámedikki áddejumi mielde lea hálldašanapparáhta hirkmat viiddis hástalusaid ovddabealde ođđa boazodoallopoltiikka geažil. Dát dovddahuvvo maiddái boazodoallostivrra bealis dan bokte go fokuserejuvvojit ođđa hálldašandoaimmat stuorradiggedieđáhusa olis.

Guovddázis Stuorradiggedieđáhusas nr. 28, lea mihttomearri bidjat boazodoallopoltiikka stuorát sáme- ja servodatpolitiikkalaš oktavuhtii. Dán vuodul lea boazodoalldieđáhusas heittot dat go dát mihttomearri ja hástalusat mat čatnasit dasa eai ollenge leat namuhuvvon. Sihke Sámediggi, Stuorradiggi ja ráđdehus leat deattuhan dárbbu ásahtit boazodoallohálldašeami mii nannoseabbot čadnojuvvo dasa ahte boazodoallu lea vuodđuduvvon sámi gillii, árbevieruide ja riektiáddejupmái, dan oktavuodas go eará servodatberoštumit gozihuvvojit.

Resursavuodđu ja doaluid lohku

Sámediggi doarjui 1993-94 boazodoallošiehtadusa oktavuodas ahte berrešii nannoseabbot reguleret boazologu maiddái doaluid dásis. Dikki ákkat dán oidnui ledje

ahte bajitdási mihttomearrin nuppástuhttináigodagas fertešii leat dat ahte nu uhcán go vejolaš regulerejuvvojit eret ealáhusas. Dát ovddiduvvui oktan váikkuhangaskaoapmin ráddjet vahágahtti váikkuhusaid báikkálaš servodagas, gos buot ovddasvástideaddji orgánat leat julggástan ahte resursavuodđu ii leat boazologu ektui. Stuorradiggi guorrasii Sámedikki árvvoštallamii dan oktavuodas go meannudii 1993-94 boazodoallošiehtadusa.

Boazodoalloealáhusa ekonomálaš lávdegoddi lea 5. kapihttalis árvvoštallan dán gažaldaga, ja konkludere earret eará dainna ahte ovttabealádit geahpedit doaluid logu ealáhusas ii dárbbas dagahit dan ahte šattašii doarvái buorre sisaboahtu doalliide goluid lassáneami vára geažil. Vuoddo váttisvuhta lea dat ahte ollislaš gánnáhahttivuhta ealáhusas lea njiedjan 1976:s 1991:ii. Erenoamážit mearkkašuvvo dat go bohccobierggu haddi lea njiedjan garrasit, golut leat lassánan ja produktivitehta lea vuollin ovttaskas boazodoalloguovlluin dán áigodagas. Čájeha ahte ealáhusa gánnáhahttivuhta lea jorgalan buoret guvlui marjimuš guovtti jagis, dan seammás go goluid dássi lea njiedjamin.

Politiikkalaš signálaid vuodul guovddáš mihttomeriid ektui boazodoallopoltiikkas nuppástuhttináigodagas ja dan vuđolaš analysa vuodul maid Ekonomálaš lávdegoddi dahká, lea mearkkašan veara go boazodoallostivrra eanetlogus orru nu čielga oaidnu daid mearrádusaid vuostá maid Stuorradiggi, ráđđehus ja Sámediggi leat mearridan. Lea čielggas ahte boazologu regulerema gažaldat doaluid dásis lea nággovuloš. Nuppe bealis berre hálddašanorgána nugo boazodoallostivra doahttalit politiikkalaš mearrádusaid.

Resursabearráigeahčču ja boazolohkan

Sámediggi lea eatnat gerddiid deattuhan dárbbu kártet guođohanvuoddu guođoheami vuostá, vuodđun ealáhusa dohkálaš hálddašeapmái. Danin lea hirkmat positiivvalaš ahte boazodoallostivra guorahallá dan muttos vuđolaččat dán gažaldaga dieđáhusas. Sierralágan vuogit mat leat iskojuvvon dan ektui ahte háhkat buoret dihtorvuoddu orrot leamen buorit. Sámediggi áigu váikkuhit dasa ahte jos leažžá resursadárbu, go váldojuvvojit atnui ođđa ja sihkkareabbo rutiinnat guohton-eatnamiid kártemii ja boazolohkamii sáhtta ollašuhhtit.

Boazodoallohálldahusa hálldahus ja hálddašandoaimmat

Sámediggi bidjá merkii ahte boazodoallostivra čujuha hálddašeami resursadárbbu ođđa doaimmaid ektui mat biddjōjit sierralágan hálddašanorgánaide dan oktavuodas go eambo delegerejuvvojit doaimmat ja ovddasvástádus sierralágan hálddašan-dásiide. Diggi doarju dan balu maid boazodoallostivra dás dovddaha. Dattetge lea dán oktavuodas deatálaš árvvoštallat makkár surggiide lea dárbu bidjat resurssaid ja gelbbolašvuoda.

SÁMEDIGGI SÁMEDIGGE SAEMIEDIGKIE SAMETINGET

ČOAHKINGIRJI 2/94 - MEARRÁDUSAT siidu 20

Jos hálddahusa návccaid sáhtta prioriteret nannet gelbbolašvuoda sámi gielas ja kultuvrras boazodoalloháddašeamis, de áigu Sámediggi eahpitkeahtá doarjut iniciatiivvaid maid boazodoallostivra ovddida lassinávccaid dárbbu ektui.

Oahpahus ja oaivadus

Sámediggi doarju Boazodoallohálddahusa oainnu das ahte oaivadusbálvalus ferte prioriterejuvvot. Dát livčče deatálaš váikkuhusgaskaoapmi doaibmamálliid ovddideamis ođđa dieđuid ektui. ~~Oaivadusbálvalusa beaktivuotta lea dattetge dan duohken mo oaivaduskanaliserejuvvo geavaheaddide, ja gii lea gii daid doalvu olbmuide. Diggi dajai~~ áššis 15/92 čuovvovaččat oaivadusbálvalusa birra:

"Oaivadusbálvalusa dárbu ja luohhtámuš ealáhusa siskkobealde lea mii mearrida bálvalusa beaktivuoda". (Ášši 15/92 Sd.dieđ. nr. 28 (1991-92) Nana bissovaš boazodoallu, čuo. 3.5 s. 12)

Dán oktavuodas leat máhttu sáme gielas ja sámi boazodoalus guovddážis.

Dutkan

Boazodoallohálddahus mearkkaša ahte lea stuorát beroštupmi boazodoalloguoski dutkamii servodatfágain ja juridikummas. Sámedikki mielas lea dát hui buorre ovdáneapmi. Diggi dajai áššis 15/92 earret eará čuovvovaččat dutkama ja oahpahusa birra:

"Boazodoalldutkan lea návccaidis hui ollu bidjan ealáhusa biologálaš diliide. Dát lea dieđusge deatálaš vuodđun dasa ahte áddet makkár oktavuotta lea eliid ja birra gaska. Lea dattetge seamma deatálaš dutkat servodatlaš beliid ealáhusas ja das mii ealáhussi guoská". (Ášši 15/92 Sd.dieđ. nr. 28 (1991-92) Nana bissovaš boazodoallu, čuo. 3.7 s. 13)

Dikki mielas lea deatálaš čuovvolit daid iniciatiivvaid mat ovddiduvvojit dán bealis boazodoalus nannen dihte fágalaš vuodu man ala boahtteáiggi boazodoalloháddašeami berre huksejuvvot.

Sámediggi áigu dan oktavuodas go 1994-95 boazodoallošiehtadus meannuduvvo buktit lagat mearkkašumiid váikkuhangaskaoami geavaheapmái ja boazodoalu ollislaš rehketdoalu analysaide.

ÁŠŠI 22/94 1994-95 BOAZODOALLOŠIEHTADUS

Áššebáhpirat:

- Eanadoallodepartemeantta 02.03.94 reive

SÁMEDIGGI SÁMEDIGGE SAEMIEDIGKIE SAMETINGET

ČOAHKINGIRJI 2/94 - MEARRÁDUSAT siidu 21

- suoidnemánu 1. b. 1994 - geassemánu 30. b. 1995 boazodoallošiehtadus
- guovvamánu 28. b. 1994 šiehtadallančoahkkima beavdegirji
- ášši R 59/93 čoahkkingirjeoassi
- Sd.prp. nr. 32 (1993-94) Boazodoallošiehtadusa birra 1994-95, goluid máksima birra radioaktivehta birra bohccobierggus, ja 1994 stáhtabušehta rievdadusaid birra

Sámediggl dagai čuovvovaš mearrádusa:

Álggahus

Sd.dieđáhusas nr. 28 (1991-92) Nana bissovaš boazodoallu ja Stuorradikki dán meannudeamis lei eaktu ahte Sámediggái galggai addot vejolašvuohta buktit cealkámuša boazodoallošiehtadussii ovdal go ovddiduvvo Stuorradiggái. Šiehtadus vuolláičállui guovvamánu 28. beaivvi, ja sáddejuvvui Eanadoalodepartemeanttas Sámediggái ekspedišuvnna bokte njukčamánu 2. beaivvi 1994.

Oppalaččat

Sápmelaš ja norgalaš servodat leat Sámedikki ja Stuorradikki bokte guokte jagi maŋŋálagaid, 1992:s ja 1993:s, Sd. dieđ. nr. 28 (1991-92) ja boazodoallošiehtadusa šiehtadusbohtosiid, Árv. S. nr. 167 (1991-92) ja nr. 193 (1992-93) meannudettiin, stuorra eanetloguin mearridan makkár boazodoallopoltiikka Norggas galgá leat Sd. dieđ. 28 vuodul, Nana guoddi boazodoallu. Sápmelaš ja norgalaš servodat oaivvildit ahte boahttevaš boazodoallopoltiikka huksejuvvo dáid mihttomeriide; ekologijja, nana guoddi ovdáneapmi, barggus doallan ja dásšen, produkšuvdna ja sisabohtu, kultuvrralaš ja sosiálalaš dilit. Sámediggi deattuha ahte Ráđđehus ja dan vuollásaš orgánat eambo čájehit dáhtu čuovvut daid mearrádusaid maid Stuorradiggi ja Sámediggi leat dahkan, ja heivehit váikkuhangaskaomiid nu ahte bajábealde namuhuvvon mihtut juksojuvvojit.

Sámi boazodoalu sadji deatálaš beallin sámi kultuvrras deattuhuvvui fas 1993-94 boazodoallošiehtadusa oktavuodas sihke Sámedikki ja Stuorradikki bealis. Stuorradikki lnnst. S-as nr. 193 (1992-93) geardduhuvvojit eanetlogu mearkkašumit Sd.dieđáhussii nr. 28 (1991-92) ná:

"Eanetlohku oaivvilda ahte šiehtadus ii berre rievdaduvvot čielga ealáhussiehtadussan; dat ferte nannet boazodoalu dakkár ealáhussan mii sihke gokčá ekonomálaš dárbbuid ja lea ealli kulturbeallin sámi servodagas."

Sámediggi ovddidii vástevaš oainnu meannudeattiinis boazodoalu ođđa váldošiehtadusa áššis R 59/93.

SÁMEDIGGI SÁMEDIGGE SAEMIEDIGKIE SAMETINGET

ČOAHKKINGIRJI 2/94 - MEARRÁDUSAT siidu 22

Boazodoalu 1990-92 áigodaga ollislaš rehketdoalu oppalaš govva, 1993 gaskaboddosaš rehketdoallu ja 1994 bušeahhta čájehit ahte ealáhusa ekonomiija lea rievdan vehá buoret guvlui. Vaikko vel stáhtalaš juolludeamit leatge vehá geahpeduvvon. Válidosivvan dasa orrot leamen ahte hattit gálvvuid ovddas leat lassánan ja ahte birgehalla haddegoargnumiin.

Jos vel leage buoret guvlui rievdan, de logut čájehit ahte lea stuorra erohus dietnasis iešguđet boazodoalloorohagain. Sámediggi eahpida dán oktavuodas leago riehta ná jođánit geahpedit stáhtadoarjagiid.

Sáhtta čuoččuhuvvot ahte doarjagiid bisuheapmi ovdeš dásis iešalddis sáhtta lassánahttit boazologu. Sámediggi áigu dan oktavuodas čujuhit dasa ahte ekonomálaš bealit eai oro beaktilepmosat guohtongeavaheami reguleremis. Ráđđehus bidjá vuodđun ahte juridihkálaš váikkuhangaskaoamit ovttas lassi resurssaid geavaheami plánemiin leat beaktileamus váikkuhangaskaoamit.

Boazodoalu ekonomálaš lávdegotti árvoštallama ektui lea deatálaš váttisvuohta ahte ealáhusa gánnáheapmi lea njiedjan, vejolaččat earretgo guokte manjimus jagi. Sámediggi oaivvilda ahte dán oktavuodas berre leat hui várrugas geavahit geahpeduvvon doarjagiid váikkuhangaskaoapmin oažžut olbmuid guođdit ealáhus.

Márkandilálašvuohta

Sámediggi lea oaidnán ahte bohccobierggu lea ollu álkkit jođihit go ovdal. Dat galggašii mearkašit ahte doaimmat mat leat dahkkon márkana bealde leat buktimin sávvojuvvon bohtosiid. Seammás addá dát vejolašvuođa ealáhussii guhkit vuollái lasihit dietnasa buoret gálvohattiid bokte.

Sámediggi eahpida leago riehta suovvat importeret bohccobierggu, dan sadjai go buoret hatiin viežžat vuottu, dál go ealáhus lea dan dilis ahte jođihivččii eambo bierggu go mii lea. Muđui bidjá Sámediggi merkii ahte lea áigumus ásahit beaktilis importagáttema duollu bokte mii lea heivehuvvon ođđa GATT-šiehtadussii. Seammás lea áibbas deatálaš ahte eiseválddit čuovvolit importagáttenbarggu EU-a šiehtadusaid ođasmahttima oktavuodas Ruoššain, ja vejolaš čatnamiid oktavuodas EEO-šiehtadusa hárrái ja Norgga posišuvnnaid hárrái uniuvdnamiellahttovuođa oktavuodas.

Boazodoalu divatnoađdi ja máksámušat

Sámediggi lea ovdal ovddidan gažaldaga galggašedje go muohtascooterat mat geavahuvvot boazodoalus adnojuvot fidnogaskaoapmin vearuheami oktavuodas. Dán oktavuodas lea maid deatálaš čujuhit Sturradikki mearkašumiide Innst. S-as nr. 167 (1991-92) dán čuoggái gos daddjo:

SÁMEDIGGI SÁMEDIGGE SAEMIEDIGKIE SAMETINGET

ČOAHKKINGIRJI 2/94 - MEARRÁDUSAT siidu 23

"Lávdegoddi oaivvilda ahte boazodoalu gustovaš vearonjuolggadusat berrejit geahčaduvvot ja rievdaduvvot nu ahte ealáhusbargiid duohta ealáhusgolut gártet gessot eret ealáhusdietenasis. Dát guoská ea.ea. dárbbášlaš goluide nuppi vissui/guodohanbartii ja muhtascooterii. Lávdegoddi oaivvilda ahte boazodoallu dán dáfus ferte biddjot seamma dássái go eará ealáhusat."

Sámediggi bivdá ahte dat ollašuhtho.

Sadjásašortnet

Sd.dieđáhusa nr. 28 (1991-92) oktavuodas mearkkašii Ráđđehus ahte boazodoallošiehtadusa sadjásačča bálkahanortnet galggai jotkot. Seammás daddjo ahte dalá ortnet ii lean doaimman dohkálaččat. Sámediggi diehtá ahte ortnet lea otná šiehtadusáigodaga rájes váldon eret šiehtadusas almmá lagabuidda guorahallama.

Sámedikki mielas ii leat vuogas jávkadiit eallindási ortnegiid mat muhtun muddui sáhttet addit oadjebasvuoda ealáhusbargiide dál go oassi boazoealáhusas lea nu váttis nuppástuhtindilis. Diggi háliida danin ávžžuhit šiehtadeaddjiid geahčadiit ortnegiid mat sáhttet vuhtiiváldit doaimma maid ovdeš sadjásačča bálkahanortnet galggai dahkat. Dán áššis lea maid dásseárvobealli mii lea čadnon sadjásašdárbei gaskaboddosaš áimmahuššanbarguid ja mánnaoažžunpearmišuvnnaid oktavuodas.

Stuorra rievdadusat boazodoallošiehtadusa váikkuhangaskaomiin almmá ahte lea guorahallon ovdagihtii, lea ollu gerddiid dagahan váttisvuodaid guhkesáiggi plánemii boazodoalus. Okta ovdamearka lea "heaittihanbálkáortnet" mii 1991:s ráddjejuvvui dušše guoskat heaittiheapmái, iige guoskan maiddái boazodoalu sirdimii nugo dábálaččat. Dát dagaha maiddái ahte ortnet mii livččii sáhtán ovddidit rekrutterema ja vuostálastit ahte dušše boarraseabbo olbmot leat ealáhusas, jávká. Boazoeaiggádiidda geat ledje dahkan čatnevaš šiehtadusaid loahpadit doalu, lea dát dagahan váttisvuodaid go eai gávdno gaskadilleortnegat. Sámediggi oaivvilda ahte ii leat dohkálaš go ortnegat mat eaktudat stáđisvuolta sihkkovuvvojit almmá gaskadilleortnegiid.

Dásseárvu

Sámediggi lea duhtavaš go Ráđđehus Sd.prp.-as nr. 32 (1993-94) deattuha ahte produkšuvdnadoarjja galgá juogaduvvot dássedit beallalaččaid/elošteaddjiid gaska geat leat boazodoallit. Seammás sáhtá daddjot ahte dát čuokkis livčče galgan šiehtadusteavstta oassin, dahje vejolaččat sierra beavdegirjin.

Njuovvangáibádus ja boazologu reguleren doaluid dásis

Šiehtadeaddjit leat dán jagi šiehtadusain muhtun muddui doahttan Sámedikki ja Stuorradikki gáibádusaid bajimuš boazologu hárrái juohke dollui. Diggi oaidná ahte lea gávdon čoavddus mas lea progressiiva njuovvangáibádus mii lea čadnon doalu sturrodahkii. Seammás oaivvilda Sámediggi ahte dát čoavddus ii leat áibbas dohkálaš

SÁMEDIGGI SÁMEDIGGE SAEMIEDIGKIE SAMETINGET

ČOAHKINGIRJI 2/94 - MEARRÁDUSAT siidu 24

dan ektui ahte livčče hoahppu gávdnat čovdosa ollislaš guohtongilvvu ektui. Dattetge lea riehta dál bisánit ja vuordit čielggadusa maid bealit leat soahpan guovvamánu 28. b. 1994 šiehtadusčoahkkima 2. beavdegirjijis.

Dán šiehtadusa mildosiin oidno ahte galgá bisuhuvvot vuolit njuovvangáibádus Oarje-Finmárkkus ja Kárášjogas dan ektui go muđui riikkas. Diggi váillaha šiehtadeaddjiid ákkastallama dán mearrádusa hárrái.

1994-95 boazodoallošiehtadusas lea ovttamielalášvuolta das ahte árránjuovvamiid doarjaga deaddoráđji-báiduvvo 16-kiloi ja ahte miessedoarjja Finmárkkus ja Tromssas biddjo nullii. Dát sáhtta váikkuhit vuostá sávvojuvvon eallostruktuvrra mii áiggi vuollái addá buoret produktivitehta bohcco nammii guođohanovttadagas ja sáhtta maiddái lasihit boazologu áiggi mielde.

Boazodoalu Fágarađđi

Sámediggi lea hui mielas dasa ahte šiehtadeaddjit dán jagi šiehtadusain leat deattuhan dárbbu bidjat eambo searaid dutkanovdanbuktímii, dakko bokte ahte evttohuvvon Boazodoalu Fágarađđi dál oažžu čielgaseabbut definerejuvvon bargguid ráđiid addimis, dutkanovdanbuktima plánemis ja fágalaš oaivadeamis. Dát soahpá Sámedikki mearrádussii Sd.dieđ. nr. 28 oktavuodas.

Sámedikkis lea áddejupmi ahte biologálaš máhtu, mii dađistaga gávdno boazodoallo-dutkamis ii boađe ealáhussii buorin ovdal go dát jorgaluvvo konkrehta doaibmavuohkin maid sáhtta ovttastahttit árbevieruiguin ja máhtuiguin mat ealáhusas alccesis leat. Mandáhta ja ođđa fágarađi čoahkádusa ráhkadeami viidasit proseassas áigu Sámediggi ávžžuhit šiehtadeaddjiid deattuhit signálaid maid diggi moanaid gerddiid lea ovddidan dárbbu ektui jorahit dutkansearaid ealáhusa servodatlaš ja fidnolaš dilálašvuodaide.

Sámediggi eaktuda ahte Fágarađi mandáhta ja čoahkádus biddjojit Sámedikki ovdii.

ÁŠŠI 23/94 1994 - 1997 SÁMEDIGGEPLÁNA

Áššebáhpirat

- 1991 - 93 Sámediggeplána
- Sd.dieđ. nr. 52 (1992-93) Norgga sámepolitihka birra
- Ášši R 78/93 ja 103/93 árvalusat
- Gulaskuddancealkámušat Sámediggeráđi skábmamánu 3. b. 1993 gulaskuddanevttohusii

Sámediggi dagai čuovvovaš mearrádusa:

SÁMEDIGGI SÁMEDIGGE SAEMIEDIGKIE SAMETINGET
ČOAHKKINGIRJI 2/94 - MEARRÁDUSAT siidu 25

Ášši meannudeapmi manjiduvvui boahhte ollesčoahkkimii.

ÁŠŠI 24/94 NJUOLGGADUSAT STÁHTALAŠ RUÐAID JUOGADEAMI HÁRRÁI
SÁMI DULKONBÁLVALUSSII JA GUOVTTIEGIELALAŠVUHTII
SÁMEGIELA HÁLDDAŠANGUOVLLUS

Áššebáhpirat

- Njuolggadsat guovttegielalašvuoda ruðaid juogadeami várás, mearriduvvon Sámedikkis guovvamánu 18. b. 1993
- Gielddadepartemeantta 15.07.93 reive
- Sámedikki 15.09.93 reive Sámi giellaráđđái - ávžžuhus árvoštallat departemeantta mearkkašumiid
- Sámi giellaráđi 30.11.93 čoahkkima čoahkkingirjii oassi, ášši 41/93 - rievdadusevttohus njuolggadusaid hárrái
- Sámedikki 10.02.94 reive - gulaskuddan
- Gulaskuddancealkámušat
- Sámi giellaráđi čilgehus njuolggadusaide
- Reive RSK Gaska-Finmárkkus, 11.03.94, guoská gielddaid guovttegielalašvuoda ruðaid geavaheapmái máhtolašvuoda bajideapmái sámegielas oahpaheaddjiid gaskkas
- Reive 18.04.94 Unjárgga gielddas, guoská njuolggadusaide

Sámediggi dagai čuovvovaš mearrádusa:

Sámediggi mearrida dáikko bokte njuolggadusaid stáhtalaš ruðaid juogadeami hárrái sámi dulkonbálvalussii ja guovttegielalašvuhtii sámegiela hálddašanguovllus.

NJUOLGGADUSAT STÁHTALAŠ RUÐAID JUOGADEAMI HÁRRÁI SÁMI DULKON-
BÁLVALUSSII JA GUOVTTIEGIELALAŠVUHTII SÁMEGIELA HÁLDDAŠANGUOVLLUS

Sámedikkis mearriduvvon

§ 1 - Juolludeapmi mii galgá juogaduvvot

Sámi giellaráđđi galgá doaimmahit jahkásaš doarjaga juogadeami sámegiel dulkonbálvalussii ja guovttegielalašvuhtii mii juolluduvvo stáhtabušeahhtas sámegiela geavaheapmái gielddalaš ja fylkkagielddalaš hálldahusas. Sámi giellaráđđi galgá iskat ahte ruðat geavahuvvojit máksit goluid maid gielddat ja fylkkagielddat ožžot doaimmain sámelága giellanjuolggadusaid olis, ja lága áhahusa olis maid Kulturdepartemeanta lea mearridan.

§ 2 - Ulbmil

SÁMEDIGGI SÁMEDIGGE SAEMIEDIGKIE SAMETINGET

ČOAHKINGIRJI 2/94 - MEARRÁDUSAT siidu 26

Ulbmil ruđaid julludemiin lea ovddidit sámegiela geavaheami almmolaš hálddahas. Lea bajimus áigumus ahte gielddaid hálddahasat šattašedje ollásit guovttegielalaččat, nu ahte sáme- ja dárogielagat ožžot ovttárvosaš gielddalaš bálvalusaid.

§ 3 - Njuolggadusaid doaibmaviidodat

Sámegiela hálddašanguovllu gielddain lea vuoigatvuohta oažžut ruhtalohpádusa; Kárášjoga, Deanu, Guovdageainnu, Unjárgga ja Porsáŋgu gielddat Finnmárkku fylkkas ja Gáivuona gieldda Tromssa fylkkas. Dasto velá Finnmárkku ja Tromssa fylkkagielddat.

§ 4 - Sámediggi

Sámediggi galgá geahččat bearrái ahte ruđat hálddašuvvojit mearriduvvon njuolggadusaid mielde.

Sámi giellaráđđi galgá jahkásaččat ráhkadit dieđáhusa Sámediggái ruđaid hálddašeami birra.

§ 5 - Áššemeannudeapmi - váidalusásahus

Sámi giellaráđđi galgá meannudit ohcamiid dáid njuolggadusaid mielde.

Sámi giellaráđđi mearrádus sáhtá váidaluvvot Sámediggeráđđái hálddahaslága njuolggadusaid mielde.

§ 6 - Eavttut ruđaid oažžumii

Gielddat ja fylkkagielddat galget áigemeari sisa maid giellaráđđi mearrida ovdanbuktit plánaid ja bušeahtaid mat čájehit mo ruđat galget geavahuvvot.

Giellaráđđi bidjá maidái áigemeari rápportta ja loahpalaš rehketoalu buktimii, lagabui mearriduvvon juolludusáigodaga ovddas. Lohpiduvvon ruhtasubmi máksojuvvo guovtte gearde jahkái, ja nubbi máksin dahkko maŋŋágo rehketoallu vuosttaš máksima ovddas lea buktojuvvon.

Buot goluid mat vulget doaimmain sámelága giellanjuolggadusaid olis ja dan lága ásahusa olis, galget gielddat ja fylkkagielddat duodaštit. Dat ii dattege guoskka vuodđosubmái (vrd. § 7 nr. 1 ja 2).

§ 7 - Juogadaneavttut

Sámi giellaráđđi galgá ohcamušaid vuodul juogadit ruđaid čuovvovaš vuogi mielde:

1. Juohke gildii máksojuvvo vuodđosubmi mii lea 3,5 % ollislaš juolludeamis.

2. Fylkkagielddaide máksojuvvo juohke doaibmaguovllu gieldda nammii vuodđosubmi mii lea 0,5 % ollislaš juolludeamis.

SÁMEDIGGI SÁMEDIGGE SAEMIEDIGKIE SAMETINGET

ČOAHKKINGIRJI 2/94 - MEARRÁDUSAT siidu 27

3. 57% ollislaš juolludeamis juogaduvvo gielddaide nu ahte 1/3 oassi juogaduvvo gielddaid olmmošlogu vuodul, ja 2/3 oassi juogaduvvo vuodđoskuvlla oahppiid logu vuodul geat ožžot oahpu sámegielas dahje sámegillii.

4. Juolludeapmi mii das báhcá juogaduvvo doaimmaide ovddidit sámegiela gielddain ja fylkkagielddain maid daorjjaortnet guoská (vrd. § 3). Dán doarjagis sáhtá maid juolluduvvot ruhta doaibmaguovllu olggobeallái (vrd. § 3) doaimmaide mat sohpet sámelága áigumušaide. Ohcama mielde galget čuovvut plána ja bušeahhta doibmii.

§ 8 - Golut mat gusket doarjalohpádussii

Ruđat eai sáhte geavahuvvot máksit stáhtalaš orgánaid goluid mat vulget sámelága giellanjuolggadusaid olis. Ruđat eage sáhte geavahuvvot máksit goluid mat vulget njuoga Vuodđoskuvlalága § 40 a olis.

Ruđaid ii sáhte sirdit manjit jahkái.

§ 9 - Gielddaid ja fylkkagielddaid ovddasvástádus

Lea gielddaid ja fylkkagielddaid ovddasvástádus ahte ruđat geavahuvvojit dáid njuolggadusaid mielde.

Doarjaga sáhtá gáibidit ruovttoluotta máksojuvvot jos ruđat eai leat geavahuvvon ovdanbiddjojuvvon plánaid ja bušeahtaid mielde, dahje jos eavttut muđui eai leat devdojuvvon. Sámi giellaráđdi sáhtá geahpedit ruovttoluotta máksima gáibádusa veardásaččat.

§ 10 - Njuolggadusaid rievdadeapmi

Sámediggi sáhtá mearridit lagabui mo dáid njuolggadusaid geavahit ja čadahit. Sámediggi sáhtá maid rievdadit dáid njuolggadusaid. Galgá dieđuhuvvot Gielddadepartementii rievdadusaid birra.

§ 11 - Fápmuibidjan

Njuolggadusat biddjojit fápmui Sámedikki mearrádusa mielde.

ÁŠŠI 25/94 DAVVIRIIKKAID RÁĐĐI - LAHTTOVUOĐA OHCAN

Áššebáhpirat

- Sámi álbmotválljen orgánaid oktasaš čoahkkima čoahkkingirji (gaskaboddosaš), 27.11.93 (Heahttačoahkkin), § 3.4
- Förtryck - A 302/j Davviriikkaid Ráđi 20. sešuvdna 1972: 1) Miellahttoevttohus oktasaš davviriikkalaš sámeapolitihka hárrái 2) Davviriikkaid Ráđi lávdegotti miellahttovuođaevttohusa árvoštallan

- nu 1982:6 Fearsulluid, Ruonáeatnama ja Álánda ovddasteapmi Davviriikkaid Ráđis, kap. 1 - čeahkkáigeassu
- Danmárkku, Suoma, Islánda, Norgga ja Ruota ovttasbargošiehtadus (Helsingforsavtala)
- Presidia rápporta Davviriikkaid ráđi 44: sešuvdnii 1994, kap. 1.4 Sápmelaččaid sadi Davviriikkaid Ráđis
- Revisjon 1 A 1070/j Lávdegoddeevttohus sápmelaččaid boahteáiggi ovddasteami hárrái Davviriikkaid Ráđis (Davviriikkaid Ráđi juridihkálaš lávdegotti ovddidus)
- Davviriikkaid Ráđi čeahkkingirji (gaskaboddosaš), ášši 13 A 1017/j Lávdegoddeevttohus sápmelaččaid boahteáiggi ovddasteami hárrái Davviriikkaid Ráđis
- Máret Guhttora 19.03.94 rápporta Sámediggái oasálastima birra Davviriikkaid Ráđi 44. sešuvnnas Stockholmmas njukčamánu 7. - 10. b. 1994

Sámediggi dagai čuovvovaš mearrádusa:

Norgga Sámediggi, Ruota Sámediggi ja Suoma Sámi Parlameanta ohcet dakko bokte lahttovuođa sámi álbmoga ovddas Davviriikkaid Ráđis.

Dát soahpá gáibádussii mii ovddiduvvui oktasaščeahkkimis Heahtás skábmamánu 27. b. 1993 Suoma Sáme parlameantta, Ruota Sámedikki ja Norgga Sámedikki gaska (gč. mildosa). Lea lunddolaš ahte sápmelaččat, seammaláhkai go Færsulluid, Álánda ja Ruonáeatnama álbmogat, ožžot ovddasteami dán ráđđái.

Sámi lahttovuođa praktihkalaš ollašuhttima sáhtá čavdit nu ahte dát golbma sámi álbmotválljen orgána válljejit miellahtuid ráđđái. Sámi ovddasteaddjit gullet iežaset riikkaid sáttagoddái.

Formalitehtaid lagabui čilgen sámi lahttovuođa oktavuodas sáhtá guorahallot sámi álbmotválljen orgánaiguin dárbbu mielde.

**ÁŠŠI 26/94 SÁMEDIKKI JOAVKKU ÁRVALUS SÁMEGIELA HÁRRÁI
JULEVSÁMEGIEL GUOVLLUS**

Áššebáhpirat:

- STULS-a 10.09.93 reive Lennart Mikkelsen bokte oktan čielggadusain (ovdal sáddeluvvon)

Sámediggeráđđi ovddida čuovvovaš árvalusa Sámediggái:

SÁMEDIGGI SÁMEDIGGE SAEMIEDIGKIE SAMETINGET

ČOAHKINGIRJI 2/94 - MEARRÁDUSAT siidu 29

Sámedikki čielggadusjoavku sámegiela hárrái julevsámi suopmanguovllus evttoha čuovvovaš bajimuš áigumuša vuodđun iežas doaibmaevttohusaide:

Bajimuš áigumuš-giellanannemiin lea oažžut Divttasvuona gieldda sámegiela hálddašanguvlui mielde. Dárbblaš doaimmaid ollašuhttin heivehuvvo báikkálaš diliide.

Čielggadusjoavkku duogáš dán áigumuša hápmemii leat vásihusat mat leat dahkkon Sámelága giellanjuolggadusaiguin ja daidda gulli hálddašanguovlluin. Čielggadusjoavku háliida dáinna lágiin sihkkarastit sámegillii bajit árvvu maiddái julevsámegiel guovllus.

Lassin dán bajimuš áigumuššii lea čielggadusjoavku buktán liige doaibmaevttohusaid čuovvovaš surggiin nannet sámegiela julevsámegiel guovllus:

- oahpponeavuid ovddideapmi ja ráhkadeapmi
- oahppu
- preassa, radio ja TV
- giellakurssat
- bibliotekabálvalusat

Sámediggi evttoha odđa bajimuš áigumuša mii lea seammalágán go maid máttasámegiela čielggadusjoavku evttohii čielggadusastis:

Julevsámi giella ja kuluvra galget seailuhuvvot ja oažžut viidasit ovdánanvejolašvuodaid.

Dát áigumuš soahpá ollásit Sámelága ulbmilii mii lea "lágidit dilálašvuodaid nu ahte sámi albmot Norggas sáhtá sihkkarastit ja ovddidit iežas giela, kultuvrra ja servodateallima."

Sámediggi deattuha viidáseabbut ahte čielggadusjoavkku evttohus bajimuš áigumuša hárrái lea deatálaš doaibma dasa ahte addit julevsámegillii virggálaš árvvu. Dákkár doaibma ferte danin daddjot 2. oassemihttomeari vuolde.

Seammás evttohuvo ahte čuovvovaš 4 oassemihttomeari mat maiddái leat seammalágánat máttasámegiel čielggadeamis, váldojit mielde dán čielggadussii:

1. Julevsámegiella galgá sáhttit geavahuvvot aktiivalaččat sihke njálmmálaččat ja čálalaččat.
2. Julevsámegiella ferte oažžut árvvu
3. Nannet julevsámi mánáid identitehta.
4. Nannet sápmelaš searvevuodá dovddu.

Sámediggi háliida lassin dasa maid lávdegoddi lea cealkán, ahte julevsámegiel guovllus, seammaláhkái go máttasámegiel guovllus, gáibiduvvo ahte bargojuvvo

SÁMEDIGGI SÁMEDIGGE SAEMIEDIGKIE SAMETINGET

ČOAHKKINGIRJI 2/94 - MEARRÁDUSAT siidu 30

mihtomearálaččat mángga suorggis, ja ahte dárbblaš prioriterejuvvo doaimmat čađahuvvojit. Jos julevsámegeiella galggaš ealáskuvvot ja ieš birgegoahtit, de lea dárbblaš nannet sajiid gos sámegeiella geavahuvvo lunddolaččat, ja ferte hukset eanet dákkáriid. Dat mearkaša ahte ferte hukset dakkár sajiid gos sámegeiella geavahuvvo maidái olggobealde oahppoásahusaid nugo mánáidgárddiid ja skuvllaid. Sámediggi áigu bargat dan ovddas ahte rávisolbmuidoahpahus-doaimmat biddjot johtui nu ahte ea.ea. sápmelaččat geain ii leat leamaš vejolašvuhta oahppat sámegeiela, besset ealáskuhtit giellasat dávgasis ja heivehuvvo fáaldagaid bokte. Ferte maidái addot vejolašvuhta oázžut dakkár oahpaha bargomárkanossodaga bokte.

Mihtomeari julevsámegeiela aktiivalaš geavaheami birra gáibida lassin dasa ahte mánat ožžot sámegeiel oahu, maidái dan ahte vanhemat hállagohtet sámegeiela. Mánat fertejit beassat sámegeiela hállat eará sajiin go skuvllas ja mánáidgárddis - ja ruoktu lea lunddolaš sadi iešguđetlágán doaimmaid ja geiela ovddideamis. Jos ii bargojuvvo dan ala ahte vanhenuolva galgá geiela oázžut ruovttoluotta, de bohtosat eai dáidde šaddat nugo vuordamušat leat, eanemusat danin go boarrásiid giellamáhttu ja mánáid/nuoraid giellamáhttu eai leat seammalágánat.

Sámediggi doarju lávdegotti oainnu dan hárrái ahte jos julevsámegeiela galggaš árvvus bajidit, de ferte bargat dahkat geiela eambo olamuddui ja oainnusin. Okta dáid doaimmain lea bargat oázžut Divttasvuona gieldda mielde sámegeiela hálddašan- guvlui. Julevsámegeiella ferte sáhttit geavahuvvot dán guovlluin maid eará virggálaš oktavuodain, omd. girkomeanuin. Julevsámegeiella mas lea bajit árvu movttiidevčče iešladdis geiela oahppat .

Mánáid identitehta nannema oktavuodas ferte leat lagas oktavuodas mánáid ruovttu ja mánáidgárddi/skuvlla gaska. Nana identitehta- ja searvevuhtadovdu leat okta dain eavttuin mat leat mánáid ja nuoraid movttiideamis oahppat ja dasto geavahišgoahtit geiela mas lea heajos árvu ja mii unnán geavahuvvo.

Jos galggaš lihkestuvvat julevsámegeiela nannema bargguin, de lea dárbblaš ráhkadit guhkitáigge plána. Doaimmaid plánema oktavuodas lea hui deatálas olmmošlaš belliid vuhtiiváldit. Olmmošlaš ressuššaid váilivuodas dahká dárbblašžžan prioritaret doaimmaid maid bohtosat leat buoremusat ja bissuvaččat, d.m. nu beaktillis doaimmaid go vejolaš ressuššageavaheami ektui. Gelbbolašvuodas huksen ja julevsámegeiela oahpaheami leat doaimmaid bajás prioriterejuvvo doaimmat.

Konklusuvdna:

Sámediggi doarju čielggadusjoavkku ovddiduvvo doaimmaevttohusaid. Čielggadus máttasámegeiela nannema birra lea lassin ávkin julevsámegeiel guovllus.

Sámedikki mielas lea lunddolaš ahte čuovvolanovddasvástádus čielggadusa hárrái biddjo Sámi giellaráđđái. Sámi giellaráđi ovttasbargit dán barggus sáhtašedje omd. leat

Sámi oahpahusráđđi, Sámi Allaskuvla ja Sámi Instituhtta. Sámi giellaráđđái fertešii biddjot čuovvolanovddasvástádus daid ásahusaid ektui maid čielggadus namuha iežas doaimmaevttohusain.

Sámediggi ja Sámi giellaráđđi geahččalit iešguđet fágadepartemeanttaid bokte gávdat ruđaid doaimmaide. Ulbmil ferte leat ahte sápmelaččat geat háliidit oassálastit giellaoahpahussii eai šatta gillát ekonomálaččat. Dat geat váldet oahpu sámegielas, fertejit danin oažžut pearmišuvnna iežaset dábálaš barggus ja oažžut buhtaduvvot dan. Lassin ferte bargat dan ovdii ahte ruđat sámegiela nannema prošeavttaide olggobealde ~~Sámelága-giella-njuolggadusaid hálddašanguovllu~~, biddjojuvvojit Sámi giellaráđi bušehttii.

ÁŠŠI 27/94 TIBEHTA ÁLBMOGA DILLI

Sámediggi doarju Tibehta álbmoga vuodđovuogiatvuoda, ON-id prinsihpaid mielde álbmogiid iešmearridanvuogiatvuoda hárrái, beassat mearridit iežas boahteáiggi.

Tibehta lea odne vuollástuvvon (okkuperejuvvon) riika. Kiinná vuollástus (okkupašuvdna) lea gaskariikalaš rievtti ja nášuvnnaid riektisihkkarvuoda rihkkun. Sámediggi váidala garrasit go Kiinná eiseválddit duojásii rihkkot tibehtalaččaid olmmošvuogiatvuodaid. Čujohit dasa ahte Kiinná politihkka Tibehta ektui lea ea.ea. dagahan dáid vuodđovuogiatvuodaid rihkkumiid tibehtalaččaid hárrái:

- 1,2 mill. olbmo goddon vuollástusa rájes.
- Nissonat bákkus steriliserejuvvon.
- Olbmot geat moitet vuollástusválddi, doarrádallojuvvojit ja biddjojit giddagassii.
- Kiinná olbmot bohtet valvin Tibehtii, ja leat dahkamin tibehtalaččaid unnitálbmogin iežaset riikkas.
- Tibehtalaččat vealahuvvojit bargo- ja orrunvejolašvuodaid oktavuodas.
- Dušše muhtun oassi mánáin ožžot vuodđoskuvlaoahpahusa, ja oahpahus lea ollásit lágiduvvon kiinnálaš eavttuid mielde.
- Oskku doaimmat leat gildojuvvon.
- Tibehta kultuvra ja giella leat deddojuvvon ja jávkaduvvomin. Kiinnálaš giella ja kultuvra váikkuhit hui garrasit oahpahušvuogadaga bokte.
- Tibehta luonddu riggodagat billistuvvojit go ea.ea. 40 % vuovddis lea čullojuvvon, ja go stuorra čáhcerávdnje- ja minerálarogganprošeavattat leat biddjon johtui Kiinái ávkin.
- Tibehta alla eatnamat geavahuvvojit atomnuoskkidemiid rádijat.

Dieđuid vuodul mat leat biddjon ovdan iešguđet gaskariikalaš forain, manjimuš máilmmi parlamentarikkáriid konfereanssas Indias, njukčamánu 18. - 20. beivviid 1994, gos sihke Stuorradiggi ja Sámediggi lei ovddastuvvon, oaidná Sámediggi ahte Kiinná vuollástus Tibehtas lea šaddamin álbmotgoddimin.

SÁMEDIGGI SÁMEDIGGE SAEMIEDIGKIE SAMETINGET

ČOAHKINGIRJI 2/94 - MEARRÁDUSAT siidu 32

Sámediggi vuosttilda Kiinná vuollástusa ja gáibida ahte galgá loahpahuvvot dallánaga, ja ahte Tibehta álbmot galgá oažžut eatnamis ja fridjavuođas ruovttoluotta. Mii gáibidit ahte politihkalaš fánngat luitovuvvojit luovusin, ja ahte olgoriikkaid delegašuvnnat galget beassat johtit fridja ja gildosiid haga Tibehtas.

Sámediggi doarju Bassi Dalai Lama Tibehta álbmoga vuoiggalaš jodiheaddjin, ja su ráfálaš doarruma fridja ja iešmearrideaddji Tibehta ovddas. Kiinná eiseválddit fertejit, almmá bidjamis eavttuid ovdagihtii, álgit šiehtadit Bassi Dalai Lamain ja su ~~eksiiaráddehusain gávdan dihte jodanis čovdosiid.~~ Sámediggi doarju julggaštusa ja doaimaplána mat ráhkaduvvojedje New Dehlis, Indias, 1994 njukčamánu, doarjjan Tibehta álbmoga doarrumiii fridjavuođa ja iešmearrideami ovddas, ja mii ávžžuhit buot olbmuide máilmmis geat ráfi ráhkistit, bargat dan ala ahte ođđasit ásaht Tibehta álbmoga čielga vuoigatvuoda fridjavuhtii ja ieš beassat mearridit.

Čoahkkingirji:

Elli Kirsti Nystad
Elli Kirsti Nystad